

**ВІДДІЛ ОСВІТИ КРАСНОКУТСЬКОЇ СЕЛИЩНОЇ РАДИ  
ПАРХОМІВСЬКИЙ ЛІЦЕЙ КРАСНОКУТСЬКОЇ СЕЛИЩНОЇ РАДИ  
БОГОДУХІВСЬКОГО РАЙОНУ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ**

**ІНСТРУКЦІЯ  
З ОХОРОНИ ПРАЦІ № 23  
З ВИКОРИСТАННЯ ВИМОГ ТЕХНОГЕННОЇ БЕЗПЕКИ ТА  
ПОРЯДКУ ДІЙ НАСЕЛЕННЯ (ПЕРСОНАЛУ) У РАЗІ  
ВИНИКНЕННЯ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ**

**с. Пархомівка**

ВІДДІЛ ОСВІТИ КРАСНОКУТСЬКОЇ СЕЛИЩНОЇ РАДИ  
ПАРХОМІВСЬКИЙ ЛІЦЕЙ КРАСНОКУТСЬКОЇ СЕЛИЩНОЇ РАДИ  
БОГОДУХІВСЬКОГО РАЙОНУ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

**ЗАТВЕРДЖЕНО**

Наказ директора

Пархомівського ліцею

від «\_\_\_» \_\_\_\_\_ 2026 р. № \_\_\_

**ІНСТРУКЦІЯ  
З ОХОРОНИ ПРАЦІ № 23  
З ВИКОРИСТАННЯ ВИМОГ ТЕХНОГЕННОЇ БЕЗПЕКИ ТА  
ПОРЯДКУ ДІЙ НАСЕЛЕННЯ (ПЕРСОНАЛУ) У РАЗІ ВИНИКНЕННЯ  
НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ**

**I. Надзвичайні ситуації, які можуть виникнути**

**1. Повінь (паводок, підтоплення)**

При отриманні попередження про загрозу затоплення внаслідок виходу із русла річки Мерло (внаслідок руйнування гребель водосховищ та аварійного скиду води) слід дотримуватися встановленого порядку, без зволікання вийти в безпечні та підвищені місця. При рятувальних роботах необхідно проявляти витримку і самовладання, суворо дотримуватись вимог рятувальників. Не можна переповнювати рятувальні засоби (катери, човни, плоту і т.д.), оскільки це загрожує безпеці рятувальників і тих, хто підлягає врятуванню.

Потрапивши у воду, слід скинути із себе важкий одяг і взуття, відшукати поблизу плаваючі чи підвищені над водою предмети, скористатися ними до отримання допомоги.

Якщо є час, то необхідно вжити заходи щодо рятування майна і матеріальних цінностей: перенести їх у безпечні місця, а самим зайняти верхні поверхи (горища), дахи будинків.

При достатньому часі попередження паводку здійснюються заходи щодо підготовки і проведення завчасної евакуації населення і сільськогосподарських тварин, щодо вивозу матеріальних цінностей із районів можливого затоплення, про що оголошується спеціальним розпорядженням міського голови. Населення про початок і порядок евакуації оповіщається із використанням місцевої радіотрансляційної мережі і телебачення, через адміністрацію суб'єктів господарювання. Населенню повідомляються місця розгортання збірних евакуаційних пунктів, строки прибуття на ці пункти, маршрути руху під час евакуації пішим порядком, а також інші відомості, що співвідносяться з обстановкою, очікуваним масштабом лиха, часом його упередження.

За наявності достатнього часу, населення із небезпечних районів евакууються разом із майном. З цією метою кожній родині надається автомобільний чи інший транспорт із зазначенням його подачі.

У випадку раптових паводків попередження населення проводиться всіма наявними технічними засобами оповіщення, з поміж яких — гучномовні і пересувні установки.

Раптовість виникнення повені викликає необхідність особливих дій і поведінки населення.

Якщо люди, що проживають у населеному пункті, спостерігають підйом води на першому поверсі і на вулиці, необхідно залишити квартиру, піднятися на верхні поверхи; якщо будинок одноповерховий — зайняти приміщення на горищах. Знаходячись у поймі ріки при раптовому затопленні слід зайняти підвищенні місця або дерева, використати різного роду плаваючі засоби, які є під рукою або збудувати їх з колод, дощок, автомобільних камер, бочок, бідонів та інших підручних матеріалів, що легші за воду.

### **Заходи обережності під час ліквідації наслідків стихійного лиха**

Перед тим, як увійти у пошкоджений будинок (споруду), треба переконатися, чи не загрожує він обвалом; у приміщенні через небезпеку вибуху скупчення газів неможливо користуватися відкритим вогнем (сірниками, свічами і т.д.).

Будьте обережні з обірваними і оголеними проводами, не допускайте короткого замикання.

Не вмикайте електроенергію, газ і водопровід, до тих пір, доки їх не перевірить комунально-технічна служба.

Не пийте воду із пошкодженого водопроводу або затоплених колодязів.

Дотримання заходів обережності в районі стихійного лиха дозволяє значно понизити складність і кількість травм.

## **2. Сильний вітер (смерч, шквал)**

**Сильний вітер** — це рух повітря відносно земної поверхні з швидкістю або горизонтальною складовою швидкості понад 25 м/с.

**Смерч** — сильний вихор, який опускається з основи купчасто-дощової хмари у вигляді темної вирви чи чобота і має майже вертикальну вісь, невеликий поперечний перетин і дуже низький тиск у центральній його частині. Обертальна швидкість (проти годинної стрілки) до 100 м/с, швидкість руху 35-60 км/г.

**Шквал** — короточасне різке збільшення швидкості вітру, що супроводжується зміною його напрямку.

Сильні вітри, шквали та смерчі — стихійне лихо, яке може статися в будь-яку пору року.

Відносять їх до надзвичайних подій із помірною швидкістю поширення, тому частіше за все вдається оголосити штормове попередження.

Небезпека від факторів сильних вітрів, шквалів та смерчів:

*травмування, а інколи і загибель людей; руйнування інженерних споруд та систем життєзабезпечення, доріг та мостів, промислових і житлових будівель, особливо їхніх верхніх поверхів і дахів; перекидання телеграфних стовпів, виривання дерев та утворення завалів; знищення садів та посівів на полях.*

Сильні вітри, як правило, супроводжуються зливами, що, в свою чергу, призводить до затоплення місцевості.

#### **Дії у можливій зоні стихійного лиха.**

- При загрозі стихійного лиха та отриманні штормового попередження необхідно уважно вислухати інформацію по місцевих каналах телебачення та радіо про обстановку (час, напрямок руху та силу вітру) та рекомендації щодо порядку дій.

- Без нагальної потреби не займати телефонну лінію, оскільки неможливо буде додзвонитися при потребі до вас.

- Зберігати спокій, попередити сусідів, надати допомогу інвалідам, дітям та людям похилого віку.

- При значній загрозі для життя можлива евакуація з небезпечної території, необхідно підготувати документи, одяг та зібрани найбільш необхідні й цінні речі, запас продуктів харчування на кілька днів, питну воду, медикаменти, кишеньковий ліхтарик, приймач на батарейках.

- Вимкнути усі прилади з електромережі, перекрити газові крани, загасити вогонь у грубках.

- Прибрати або закріпіть речі господарське майно на дворі та балконі, що може пошкодити вітер, обрізати сухі дерева, що можуть завдати шкоди вашому житлу. Поставте автомобіль в гараж.

- Приготувати до небезпеки будинок та речі домашнього вжитку. Щільно зачинити вікна, двері, горищні люки і вентиляційні отвори; віконне скло, по можливості, захистити віконницями або щитами. Покласти у будинку на підлогу речі, що можуть впасти і спричинити травми. Не можна ставити ліжка або стільці, якими часто користуєтеся, біля вікна з великими шибамі.

- Отримавши штормове попередження, не варто відправляти дітей у школу, дитячий садочок або на прогулянку. Для попередження паніки та травматизму навчіть дітей діям під час стихійного лиха. Постійно тримайте їх перебування та заняття під контролем.

- При потребі або можливості перейдіть у більш стійку капітальну будівлю, сховайтеся у підвалі або віддаленому від дерев і будинків погребі.

- При отриманні штормового попередження не виганяйте худобу на пасовище, поставте у капітальному хліві, двері та вікна міцно зачиніть.

- Якщо ви у човні й дістали штормове попередження або бачите наближення поганої погоди, негайно пливіть до берега, підшукайте безпечне місце, щоб перечекаати негоду.

## **Ваші дії під час стихійного лиха**

Передусім не піддавайтеся паніці, зберігайте покій, при необхідності надайте допомогу тим, хто її потребує: інвалідам, дітям, людям похилого віку, сусідам.

Закрийте вікна в будинку та відійдіть від них подалі, щоб у випадку біди не поранитися уламками скла. Загасіть вогонь у грубах, вимкніть електро- та газопостачання.

Зберіть документи, одяг та найбільш необхідні й цінні речі, продукти харчування на декілька днів, питну воду, медикаменти, ліхтарик, приймач на батареях. Перейдіть у безпечне місце. У будинку сховайтеся в внутрішніх приміщеннях без вікон — коридорі, ванній кімнаті, коморі або підвалі. Для отримання інформації ввімкніть ліхтарик. Не користуйтеся ліфтами — електромережу в будинку можуть раптово вимкнути.

У разі, якщо стихійне лихо застало вас на вулиці, негайно :і найдіть надійний сховок поблизу. Не намагайтеся переходити з будівлі в будівлю — це небезпечно. З метою уникнення травматизму уникайте хитких будівель та будинків із хитким дахом.

Якщо ви на відкритій місцевості, щільно притисніться до землі, знайшовши будь-яке заглиблення (яр, канаву, кювет), голову захищайте одягом чи гілками дерев.

Під час їзди автомобілем, якщо наближається негода або ознаки шторму, негайно зупиніться. Вийдіть з автомобіля, швидко ховайтеся у міцній будові або будь-якому приміщенні. Для збереження автомобіля, по можливості поставте його подалі від будинків, дерев, хитких будівель.

Уникайте різноманітних споруд підвищеного ризику: мостів, естакад, трубопроводів, ліній електромереж, водойм, потенційно небезпечних промислових об'єктів та дерев.

## **Дії населення після стихійного лиха**

Зберігайте спокій, заспокоюйте дітей та тих, хто дістав психічну чи фізичну травму в результаті лиха, оцініть ситуацію.

Якщо маєте можливість та навик, надайте постраждалим долікарську допомогу, викличте кваліфіковану медичну допомогу тим, хто її потребує.

Ретельно огляньте своє житло, переконайтеся в його неушкодженості.

Уважно перевірте зовнішнім оглядом стан мереж електро-, газо- та водопостачання.

Переконайтеся, що в будинку немає витоку газу. Попередньо не користуйтеся відкритим вогнем, освітленням, нагрівальними приладами, газовими плитами. Перевірте, чи немає загрози виникнення пожежі. У разі потреби викличте пожежну охорону, інші відповідні служби.

Не виходьте на вулицю відразу після того, як вітер стих — через декілька хвилин небезпечний шквал може повторитися.

При виході з будинку дотримуйтеся правил безпеки.

Остерігайтеся частин конструкцій та предметів, які нависають на будівлях, а також обірваних дротів від ліній електромереж, розбитого скла та інших джерел небезпеки.

Для запобігання інфекційних захворювань необхідно обов'язково кип'ятити питну воду.

Не користуйтеся ліфтами, оскільки електромережу можуть вимкнути для ремонтних робіт.

Для запобігання скупчення людей на місці руйнувань не поспішати на огляд місця.

У разі потреби дізнайтеся у місцевих органів державної влади та виконавчих органах місцевого самоврядування адреси організацій, які відповідають за надання допомоги потерпілому населенню.

### **3. Ураган (смерч, гроза, злива, блискавка)**

**Ураган**— це вітер великої руйнівної сили і значної тривалості, швидкість якого 33 м/с і більше.

**Гроза**— це атмосферне явище, пов'язане з розвитком потужних купчасто-дощових хмар, що супроводжується багаторазовими електричними розрядами між хмарами і землею поверхнею, звуковими явищами, сильними опадами, нерідко з градом.

**Злива**— короточасні атмосферні опади великої інтенсивності.

Із отриманням штормового попередження негайно слід удатися до проведення запобіжних робіт: зміцнити не досить тривкі конструкції, зачинити двері, приміщення на горищі, слухові вікна, вентиляційні отвори. Великі вікна й вітрини необхідно оббити дошками. Шибки заклеїти смужками паперу або тканини, а якщо можливо, вийняти. Двері й вікна з підвітряної сторони залишити відкритими, щоб урівноважити внутрішній тиск у будівлі. З дахів, балконів, лоджій прибрати предмети, які при падінні можуть заподіяти людям травмувань.

Якщо є можливість і необхідність, треба вимкнути комунальні енергетичні мережі, відкрити допоміжні люки для пропускання води. З легких споруд людей перевести у більш міцні будівлі або укрити в захисних спорудах ЦЗ.

Припинити зовнішні роботи. Запаситися електричними ліхтарями, газовими лампами, свічками. Доцільно створити запаси поди на 2-3 доби, підготувати похідні плити, газові плити, примуси. Не забувати запаситися продуктами харчування і медикаментами, особливо перев'язочними матеріалами; радіоприймачі і телевізори тримати постійно ввімкненими.

Знаходячись у будинку, слід стерегтися поранень осколками скла, що розлітається. Для цього треба відійти від вікон і встати впритул до простінку. Можна використовувати також міцні меблі. Найбільш безпечним місцем є сховища ЦЗ, підвали або приміщення перших поверхів цегляних і кам'яних будинків.

Не можна виходити на вулицю одразу ж після послаблення вітру, тому що через кілька хвилин порив може повторитися. Як що це все-таки необхідно, треба триматися подалі від будівель і споруд, високих парканів, стовпів, дерев, щогл, опор, проводів.

Заборонено знаходитися на шляхопроводах, наближатися до місць зберігання легкозаймистих або сильнодіючих отруйних речовин.

Слід пам'ятати, що частіше всього в таких умовах люди зазнають травмувань від уламків скла, шиферу, черепиці, покрівельного заліза, зірваних шляхових знаків, від деталей оздоблень фасадів і карнизів, від предметів, що зберігаються на балконах і лоджіях.

Якщо ураган (смерч) застав вас на відкритій місцевості, ліпше за все сховатися у канаві, ямі, яру, будь-якій виїмці: лягти на дно заглиблення і щільно притулитися до землі. Знаходитись у пошкодженій будівлі небезпечно: вона може обвалитися під новим натиском вітру.

Особливо слід стерегтися розірваних електропроводів: не виключена ймовірність того, що вони під напругою.

Ураган (смерч) може супроводжуватися грозою (бурею). Ухиляйтесь від ситуацій, при яких збільшується імовірність ура-блискавкою: не ховайтесь під деревами, які стоять окремо; не підходьте до ліній електропередач тощо.

Головна умова — не піддаватися паніці. Діяти грамотно і свідомо, утримуватися від нерозумних вчинків, надавати допомогу потерпілим.

**Блискавка** - це гігантський електричний розряд, що виникає внаслідок електризації атмосфери під час грози.

**Правила поведінки, виконання яких практично унеможливить трагічне зіткнення людини з грозовим розрядом.**

Якщо ви перебуваєте під відкритим небом, тобто якщо гроза застигла вас на вулиці, у полі, в лісі, на річці то:

- не ховайтесь в невеликих спорудах, хатинах, будинках, наметах, тим більше серед острівців дерев;
- краще в такому випадку затаїться у якомусь заглибленні;
- якщо вас двоє, троє чи більше, — не скупчуйтеся в укритті разом, а ховайтесь поодиночі — можливе ураження блискавкою спричинить трагедію одному, а не всім, бо розряд, як відомо, перебігає через контакт людських тіл;
- бігти до сховища слід нешвидко і злегка пригнувшись, а не випростано в увесь зріст — розряди контактують із вищими точками, якою і може бути людська голова;
- перебуваючи у сховищі, ноги тримайте вкупі, а не розкидано, тим самим звузивши площу можливого ураження розрядом;
- негайно слід позбавитись усіх металевих предметів, які є на вас чи при вас: лопати, сокири, ножі, браслети, навіть годинники — покладіть у захищеному місці далі від себе;
- не лягайте на землю, бо тим самим побільшуєте площу ураження розрядом, а краще сядьте, злегка нагнувши голову, аби вона не вивищувалася над предметами, які довкруг вас;
- якщо відчули в схованці, що оточуючі вас предмети або частина споруд, скажімо, паркан, наче дзижчать чи якимось відлунюють, негайно поміняйте схованку, бо тут небезпечно; якщо волосся на голові мовби ворухнеться, а то й здиблюється, принаймні так вам здається, теж перейдіть в інше місце, бо тут накопичується електрична присутність, яка може «притягти» блискавку;

- коли вас застала гроза з довгими, особливо металевими предметами в руках (вудочками, граблями, вилами), не йдіть із ними, а покладіть подалі від себе і перечекайте негоду, а підете згодом, бо не варто ризикувати життям;
- під час грози ніколи не торкайтеся металевих споруд і залізних електроопор, опор мостів, дротяних огорож і подібних об'єктів із металу;
- навіть під час невеликої або ж короткочасної грози негайно припинить прогулянку на велосипеді або верхи на коні — веломашину поставте подалі від себе, а коня прив'яжіть, бажано не до високого дерева і не до металевого стовпа чи паркану;
- ні в якому разі не купатись та не плавати на човні;
- у приміщенні вимкнути всі електроприлади
- утримайтеся дзвонити по **телефону**, але якщо вже біда примусила викликати «швидку допомогу» чи пожежну бригаду, то зробіть це одразу ж після чергового грозового розряду, швидко використавши невеличку паузу до наступного.

**При ураженні блискавкою потерпілому необхідно надати допомогу:**

- розстебнути одяг, укласти на спину, підкласти валик із одягу під шию, щоб створити кращу прохідність шляхів дихання;
- очистити порожнину рота від крові, слини, блювотних мас за допомогою бинта або носової хустки, обгорнутої на вказівний палець;
- у разі відсутності дихання розпочати штучне дихання способом «рот у рот» або «рот у ніс»;
- у разі зупинки серця негайно почати одночасно робити закритий масаж серця та штучне дихання;
- не можна закопувати постраждалого в землю;
- у будь-якому випадку негайно звернутись за допомогою лікаря.

**4. Пожежі.**

**Лісові пожежі** — виникають через необережність людей: непогашеного вогнища, кинутого недопалка, тліючого патронного пижа, який впав у суху траву після пострілу, тощо (приблизно 70% всіх лісових пожеж), рідше — в результаті удару блискавки в сухе дерево (приблизно 10-15%). Найбільш пожежонебезпечні ліси в середині і в кінці весни — на початку літа, коли на поверхні ґрунту багато торішнього листя, трави.

В суху пору року і в пожежонебезпечних місцях слід бути особливо обережним при поводженні з вогнем: очищати місце, призначене для вогнища, від сухої трави, листя, гілля та іншого лісового сміття; не розкладати вогнище поблизу звисаючих крон дерев, у хвойних молодняках, серед сухого очерету, на торфовиськах тощо; не залишати вогнище без нагляду; не залишати місць відпочинку, не впевнившись, що вогнище загашено.

При розкладанні вогнища треба старатись, щоб із підвітряного боку від багаття, тобто там, куди летять іскри, розташовувалась водойма, велика калюжа або відкрита місцевість. При штормовому вітрі, бажано з навітряної сторони, вогнище захистити стійкою спорудою з жердин, вбитих у землю і вкритих плитами дерну. Категорично забороняється підпалювати ліс із метою подачі сигналу порятунку.

По-перше, сигнальна пожежа, так само як і звичайна, вкрай небезпечна для потерпілих.

По-друге, пожежа утруднює орієнтування і виявлення потерпілих з повітря і землі, ускладнює, а іноді й робить неможливою роботу рятувальників.

По-третє, будь-яка пожежа — це стихійне лихо, що згубно впливає на ліс, звірів, людей. У суху пору року біля багаття завжди повинен бути черговий.

Невеликі займання, наприклад, які виникли в результаті викиду з вогнища жаринок, необхідно гасити негайно, заливаючи водою, засипаючи піском, землею, покриваючи брезентом, затоптуючи взуттям, збиваючи мокрими ганчірками, віниками, в крайньому випадку — одягом. Бити краще збоку, за напрямком вогню, з невеликим притисканням після удару. Зупинити розповсюдження вогню значно легше, ніж загасити велику пожежу.

Ознаками наближення фронту лісової пожежі можуть бути: стійкий запах згарища, туманоподібний дим, який стелиться над лісом, неспокійна поведінка тварин, птахів, комах та їхня міграція в одну сторону, нічний переліт і гучні крики птахів, нічна заграва в одній з точок горизонту, яка поступово розширюється в сторони, відблиски світла на низьких хмарах і подібні явища.

Головне при виявленні пожежі — не впадати у паніку, не метушитись, не намагатися втекти від вогню. Втекти від пожежі досить важко. Необхідно швидко, але ретельно проаналізувати обстановку, визначити шлях евакуації, для чого піднятися на підвищену точку місцевості або залізти на високе дерево й уважно роздивитися навкруги.

Звертати увагу в першу чергу:

- На погоду, особливо на напрямок і силу вітру, на розташовані поблизу ріки, озера, болота з відкритою водою, високі голі скелі, галявини та інші відкриті місця.

- Слід з'ясувати межі пожежі, напрямок і приблизну швидкість її розповсюдження. Якщо є карта і точно відоме своє місце, можна відшукати на ній близько розташовані місця, безпечні у пожежному відношенні.

**Ховатись від пожежі слід** на голих островах і мілинах, розташованих серед великих озер, на оголених ділянках боліт, на скелястих вершинах хребтів вище рівня лісу. В меншій мірі захистом від пожежі є широкі ріки і галявини.

**Втікати від пожежі необхідно** в навітряну сторону (тобто йти на вітер), намагаючись обійти пожежу стороною, з тим, щоб вийти до неї в тил. Людину, яка йде за вітром, вогонь швидко наздоганяє. Вважати себе у відносній безпеці можна лише опинившись із навітряної сторони пожежі. Але і в цьому випадку зупинятися на місці не можна, бо вітер може змінитись, тому, використовуючи відпочинок, треба відшукати безпечне місце.

При наближенні фронту пожежі необхідно лягти у воду або сильно змочити одяг. При цьому треба слідкувати, щоб поруч не було заростів очерету, щоб до місця укриття не діставали вершини дерев при їх падінні. На мілководді необхідно загорнутись з головою в спальний мішок, змочивши перед тим його й одяг. Знаходячись у зоні пожежі, слід періодично перевертатися, змочуючи ділянки матеріалу мішка й одягу, які висохли. На обличчя треба надіти

багатошарову пов'язку — маску, виготовлену з шматка марлі, бинта, бавовняної тканини, яку періодично змочувати водою.

Якщо пожежа застигла людину в місцевості, де нема води, необхідно вийти на відкрите місце (галявину, просіку), зняти весь нейлоновий, капроновий, болоньєвий одяг, який плавиться, скинути горюче і легкозаймисте спорядження, очистити навкруги якомога більшу площу від листя, трави, гілля, заритися у вологий ґрунт на достатню глибину, захистити дихальні шляхи пов'язкою з матерії. Голову, кінцівки, відкриті ділянки тіла слід захистити від вогню, обмотавши, але не дуже тісно, щоб можна було швидко зняти, будь-яким негорючим матеріалом, непотрібним одягом, у разі можливості змочивши водою, в крайньому випадку навіть сечею.

У деяких випадках можна спробувати втекти від пожежі, покинувши частину речей і спорядження для збільшення швидкості руху і залишивши лише аварійний рюкзак, медичну аптечку, сигнальні засоби, недоторканий запас продуктів і предмети, які можуть знадобитись в зоні пожежі (лопату, сокиру, шматки щільної матерії тощо). По ходу необхідно запам'ятовувати відносно безпечні місця (невеликі ріки, озера, болота, скелі), до яких у випадку необхідності можна буде повернутись. Пожежі степових та хлібних масивів виникають на відкритій місцевості за наявності сухої трави або визрілих хлібів. Швидкість степових пожеж досягає 25-30 км/год., а хлібних масивів — в 2-3 рази менше. Для виникнення пожежі достатньо одної іскри. В степу вогнище краще розводити на ділянках голої землі — такирах, сухих солончаках.

### **5. Аварії (катастрофи) на хімічно небезпечних об'єктах**

Найбільшу небезпеку для населення нашого міста становлять аварії на хімічно небезпечних об'єктах, які виробляють, використовують у технологічному процесі виробництва, зберігають та транспортують аміак, азотну кислоту, сірчану кислоту, сірчаний ангідрид та хлор. Аварії (катастрофи) можуть супроводитися викидом (виливом) небезпечних хімічних речовин в атмосферу і на поверхню підстилки. Вдихання зараженого повітря може привести до ураження органів дихання, а також очей, шкірних покривів та інших органів.

#### **Дії населення при оповіщенні про хімічне зараження**

Отримавши інформацію про викид в атмосферу небезпечних хімічних речовин і про небезпеку хімічного зараження, необхідно:

1. Надягти засоби індивідуального захисту органів дихання, найпростіші засоби захисту шкіри (плащі, накидки) і покинути район аварії.

2. Якщо відсутні засоби індивідуального захисту і вийти з району аварії неможливо:

- залишайтесь у приміщенні, включіть гучномовець міського радіомовлення (радіоприймач), телевізор мережі кабельного телебачення;
- чекайте повідомлень виконавчого комітету сільської ради;
- щільно закрийте вікна і двері, димоходи, вентиляційні отвори, люки. Вхідні двері завісьте шторою, використовуючи ковдри і будь-які щільні тканини. Заклейте щілини в вікнах і стики рам плівкою, лейкопластирем або

звичайним папером від проникнення в приміщення пару (аерозолін) небезпечних хімічних речовин.

**Запам'ятайте!** Надійна герметизація житла виключає проникнення небезпечних хімічних речовин у приміщення.

Залишаючи квартиру (будинок), виключіть джерела електроенергії, візьміть з собою особисті документи, необхідні речі, надіньте протигаз або ватяно-марлеву пов'язку, накидку або плащ, гумові чоботи.

**Виходьте із зони хімічного зараження в бік, перпендикулярний напрямку вітру.** Обходьте переходи через тунелі, яри, лощини - в низьких місцях може бути висока концентрація небезпечних хімічних речовин.

Почувши розпорядження міського голови про евакуацію, будьте уважні до вказівок виконавчого комітету сільської ради і ретельно виконуйте їх.

При евакуації транспортом уточніть час і місце посадки. Попередьте про евакуацію і від'їзд сусідів.

Вийшовши із зони зараження, зніміть верхній одяг і провітріть його на вулиці, прийміть душ, умийтесь з милом, ретельно вимийте очі і прополощіть рот.

При підозрі на ураження небезпечними хімічними речовинами виключіть будь-які фізичні навантаження, прийміть велику кількість рідини (чай, молоко і т. д.) та зверніться до медичного працівника або в медичний заклад.

#### **Дії населення при аваріях на залізничному і автомобільному транспорті при перевезенні небезпечних вантажів**

Загорання, витік небезпечного вантажу, пошкодження тари або рухомого складу (ємності, які встановлені на транспорті) з небезпечним вантажем можуть привести до вибуху, пожежі, опіків, отруєння, захворювання людей і тварин.

Інформацію про аварії і про те, що необхідно робити в кожному конкретному випадку, ви отримаєте із повідомлення, яке передається виконавчим комітетом сільської ради через радіотрансляційну мережу або через гучномовний зв'язок служби охорони громадського порядку (міліція), газотехнічної служби та ін.

**Запам'ятайте!** Периметр небезпечної зони при виникненні аварії (катастрофи) на транспорті огорожується спеціальними знаками. Наближатися до цієї зони і входити до неї категорично заборонено.

**Основний спосіб захисту** — своєчасно покинути небезпечну зону або осередок ураження.

Якщо ви не змогли покинути приміщення до підходу отруйної хмари, залишайтеся у приміщенні, зробіть герметизацію вікон, дверей, вентиляційних отворів, надіньте простіші засоби захисту (ватяно-марлеву пов'язку, рушник), змочені водою.

Про можливість повернення до місця проживання (роботи) васповідомлять після ліквідації наслідків аварійної ситуації з використанням усіх засобів масової інформації.

## **Дії при ураженні небезпечними хімічними речовинами**

Впершу чергу необхідно захистити органи дихання від подальшої дії небезпечних хімічних речовин.

### **АМІАК!**

БЕЗБАРВНИЙ ГАЗ З РІЗКИМ ЗАПАХОМ. ЛЕГШИЙ ЗА ПОВІТРЯ. РОЗЧИННИЙ У ВОДІ, ПЕРЕВОЗИТЬСЯ У СКРАПЛЕНОМУ СТАНІ ПІД ТИСКОМ. ПРИ ВИХОДІ В АТМОСФЕРУ ДИМИТЬ. ГОРЮЧИЙ. ПАРИ УТВОРЮЮТЬ З ПОВІТР'ЯМ ВИБУХОНЕБЕЗПЕЧНІ СУМІШІ. ЄМНОСТІ МОЖУТЬ ВИБУХАТИ ПРИ НАГРІВАННІ. В ПОРОЖНІХ ЄМНОСТЯХ УТВОРЮЮТЬСЯ ВИБУХОНЕБЕЗПЕЧНІ СУМІШІ. НЕБЕЗПЕЧНИЙ ПРИВДИХАННІ. ПАРИ СИЛЬНО ПОДРАЗНЮЮТЬ ОРГАНИ ДИХАННЯ, ОЧІ І ШКІРУ.

**ОЗНАКИ ОТРУЄННЯ:** прискорене серцебиття, порушення частоті пульсу, нежить, кашель, різь в очах і сльозотеча, важке дихання, при тяжкому отруєнні - нудота і порушення координації руху, маревний стан. Дотик до шкіри викликає обморожування. При високих температурах можливий смертельний кінець.

**Засоби індивідуального захисту:** на об'єктах, що використовують аміак, — промислові марки КД і М, ізольовані і киснево-ізольовані протигази.

При їх відсутності — *ватяно-марлева пов'язка або рушник, попередньо змочені водою або 5 % розчином лимонної кислоти.*

### **В РАЗІ ВИТОКУ АМІАКУ НЕОБХІДНО:**

- Видалити сторонніх.
- Триматися над вітряної сторони.
- Ізолювати небезпечну зону, не допускати сторонніх.
- В зону аварії входити тільки в повному захисному одязі.
- Дотримуватися заходів пожежної безпеки. Не палити, не використовувати відкритий вогонь.
- Потерпілим надати першу долікарняну допомогу. Відправити людей з осередку ураження на медичне обстеження.
- При виході із зони зараження вимити очі і відкриті ділянки тіла (чаєм, молоком і т.д.) і звернутися за допомогою до медичного працівника.

### **ДОПОМОГА ПОТЕРПІЛОМУ:**

- На потерпілого необхідно надіти протигаз або ватяно-марлену пов'язку, попередньо змочивши її водою або 5 % розчином лимонної кислоти, і винести (вивести) його із зони ураження.
- Винесіть потерпілого з зони зараження.
- Потерпілому в очі закапати дві-три краплі 30 % розчину альбуміду, в ніс оливкове масло.
- Слизові оболонки і шкіру потерпілого промивати водою або 2 % розчином борної кислоти не менше 15 хвилин.
- Потерпілому забезпечити спокій і тепло. Доставити до лікувального закладу.

## **АЗОТНА КИСЛОТА!**

БЕЗБАРВНА РІДИНА. ВАЖЧА ЗА ВОДУ. ПАРИ ВАЖЧІ ЗА ПОВІТРЯ. РОЗЧИННА У ВОДІ. НА ПОВІТРІ ДИМИТЬ. СИЛЬНИЙ ОКИСЛЮВАЧ. КОРОЗІЙНА ДЛЯ БІЛЬШОСТІ МЕТАЛІВ. НЕ ГОРИТЬ. ЗАПАЛЮЄ УСІ ГОРЮЧІ РЕЧОВИНИ. ВИБУХАЄ У ПРИСУТНОСТІ МІНЕРАЛЬНИХ РОЗЧИННИКІВ — НАСАМПЕРЕД СПИРТУ І СКИПИДАРУ. НЕБЕЗПЕЧНА ПРИ ВДИХАННІ, КОВТАННІ ТА ПРИ ПОПАДАННІ НА ШКІРУ І СЛИЗОВІ ОБОЛОНКИ. ВИКЛИКАЄ ВАЖКІ ОПІКИ ШКІРИ.

**ОЗНАКИ ОТРУЄННЯ:** дертя у горлі, утруднене дихання, сухий кашель, задишка, клекотить дихання, подразнення слизової оболонки очей, рота, носа, стравоходу та шлунка, опік губ, шкіри, підборіддя, пронизливі болі за грудьми, у ділянці шлунка, нестерпима блювота з кров'ю, охриплість голосу. Можливий спазм та набряк гортані, легень.

**Засоби індивідуального захисту:** на об'єктах, що використовують азотну кислоту, — промислові маркиВ і БКФ, ізольовані і киснево-ізольовані протигази.

При їх відсутності — *ватяно-марлева пов'язка або рушник, попередньо змочені водою або 2 % розчином харчової соди.*

#### **ДОПОМОГА ПОТЕРПІЛОМУ:**

- На потерпілого необхідно надіти протигаз або ватяно-марлену пов'язку, попередньо змочивши її водою або 2 % розчином харчової соди.
- Винесіть потерпілого з зони зараження на свіже повітря.
- Очі та шкіру потерпілого промивати великою кількістю проточної води або 2 % розчину харчової соди.
- Потерпілого негайно доставити до лікувального закладу.

#### **СІРЧАНА КИСЛОТА!**

Безбарвна масляниста рідина. На повітрі повільно випаровується. Корозійна для більшості металів. Сильний окислювач. Добре розчиняється у воді. З водою реагує з виділенням тепла та бризок. Не горить. Обезводнює дерево, підвищує його чутливість до горіння. Запалює органічні розчинники та мастили, поліаміди (капрон, нейлон, шовк) швидко руйнуються; шерсть, більш стійка до її дії. Небезпечна при вдиханні, ковтанні і при попаданні на шкіру та слизові оболонки.

**ОЗНАКИ ОТРУЄННЯ:** подразнення в горлі, утруднене дихання, сухий кашель, задишка, клекотить дихання, роздратування слизових оболонок очей, носа, опіки губ, шкіри, підборіддя, пронизливі болі за грудьми, в районі шлунку, нестерпима блювота з кров'ю, охриплість голосу. Можливий спазм та набряк гортані.

**Засоби індивідуального захисту:** на об'єктах, що використовують сірчану кислоту, — промислові маркиВ і БКФ, ізольовані і киснево-ізольовані протигази.

При їх відсутності — *ватяно-марлева пов'язка або рушник, попередньо змочені водою або 2 % розчином харчової соди.*

#### **ДОПОМОГА ПОТЕРПІЛОМУ:**

- На потерпілого необхідно надіти протигаз або ватяно-марлену пов'язку, попередньо змочивши її водою або 2 % розчином харчової соди.
- Винесіть потерпілого з зони зараження на свіже повітря.
- Зняти протигаз, забруднений одяг і взуття.
- Дати зволожений кисень. При відсутності дихання зробіть штучне дихання методом «рот в рот».
- Очі та шкіру потерпілого промивати великою кількістю проточної води або 2 % розчину харчової соди.
- Потерпілого негайно доставити до лікувального закладу.

### **ХЛОР!**

ГАЗ ЖОВТУВАТО-ЗЕЛЕНОГО КОЛЬОРУ З РІЗКИМ ХАРАКТЕРНИМ ЗАДУШЛИВИМ ЗАПАХОМ. ВАЖЧИЙ ЗА ПОВІТРЯ, МАЛОРОЗЧИННИЙ У ВОДІ. ПРИ ВИПАРОВУВАННІ ТА З'ЄДНАННІ З ВОДЯНОЮ ПАРОЮ У ПОВІТРІ СТЕЛИТЬСЯ НАД ЗЕМЛЕЮ У ВИГЛЯДІ ТУМАНУ ЗЕЛЕНУВАТО-БІЛОГО КОЛЬОРУ, МОЖЕ ПРОНИКАТИ В НИЖНІ ПОВЕРХИ ТА ПІДВАЛЬНІ ПРИМІЩЕННЯ БУДИНКІВ. ПРИ ВИХОДІ В АТМОСФЕРУ ДИМИТЬ, ЙОГО ПАРА СИЛЬНО ПОДРАЗНЮЄ ОРГАНИ ДИХАННЯ, ОЧІ, ШКІРУ. У ВЕЛИКИХ КІЛЬКОСТЯХ ВИКОРИСТОВУЄТЬСЯ ДЛЯ ВІДБІЛЮВАННЯ ТКАНИНИ, ПАПЕРОВОЇ МАСИ, ЗНЕЗАРАЖЕННЯ ПИТНОЇ ВОДИ ТА В ІНШИХ ЦІЛЯХ. ПЕРЕВОЗИТЬСЯ У ЗРІДЖЕНОМУ СТАНІ ПІД ТИСКОМ У ЦИСТЕРНАХ І БАЛОНАХ.

**ОЗНАКИ ОТРУЄННЯ:** різкий біль у грудях, сухий кашель, задишка, різь в очах, слезотеча, порушення координації руху, опіки дихальних шляхів, шкіри та очей. У великій концентрації приводить до смерті.

**Засоби індивідуального захисту:** на об'єктах, що використовують хлор, — промислові маркиВ, ізольовані і киснево-ізольовані протигazi.

При їх відсутності — *ватяно-марлева пов'язка або рушник, попередньо змочені водою або 2 % розчином харчової соди.*

### **ДОПОМОГА ПОТЕРПІЛОМУ:**

- На потерпілого необхідно надіти протигаз або ватяно-марлену пов'язку, попередньо змочивши її водою або 2 % розчином харчової соди.
- Винесіть потерпілого з зони зараження на свіже повітря.
- Зняти протигаз, забруднений одяг і взуття.
- Дати зволожений кисень. При відсутності дихання зробіть штучне дихання.
- Шкіру та слизові оболонки потерпілого промивати 2 % розчином харчової соди або води не менше 15 хвилин.
- Потерпілого негайно доставити до лікувального закладу.

### **СІРКОВОДЕНЬ!**

СІРКОВОДЕНЬ — БЕЗБАРВНИЙ ГАЗ З ХАРАКТЕРНИМ ЗАПАХОМ ТУХЛИХ ЯЄЦЬ. ТОКСИЧНИЙ, ВАЖЧИЙ ЗА ПОВІТРЯ, ЛЕГКОЗАЙМИСТИЙ, ЗДАТНИЙ УТВОРЮВАТИ ВИБУХОВІ СУМІШІ З ПОВІТРЯМ. ПРИ КОНЦЕНТРАЦІЯХ БЛИЗЬКИХ ДО СМЕРТЕЛЬНИХ (0,23 г/м<sup>3</sup>) СІРКОВОДЕНЬ ДІЄ НА ЛЮДИНУ ТАК, ЩО ВОНА ПЕРЕСТАЄ ВІДЧУВАТИ ЙОГО ЗАПАХ.

**ОСОБЛИВО ТРЕБА БУТИ УВАЖНИМИ ПРИ РОБОТАХ У ВИГРІБНИХ ЯМАХ ТА КАНАЛІЗАЦІЙНИХ КОЛОДЗЯХ, МІСЦЯХ ВИДОБУТКУ НАФТИ ТА ГАЗУ, ДЕ ЙМОВІРНІСТЬ НАКОПИЧЕННЯ ЦІЄЇ ПІДСТУПНОЇ ОТРУТИ МАКСИМАЛЬНА.**

У ВИПАДКУ КОЛИ СТАВСЯ ВИКИД В АТМОСФЕРУ ВЕЛИКОЇ КІЛЬКОСТІ СІРКОВОДНЮ, РЯТУВАТИСЬ ВІД НЬОГО ТРЕБА НА ПІДВИЩЕННЯХ, ЩО ДОБРЕ ПРОДУВАЮТЬСЯ ВІТРАМИ.

**ОЗНАКИ ОТРУЄННЯ:** СІРКОВОДЕНЬ ПОДРАЗНЮЮЧЕ ДІЄ НА ОРГАНИ ЗОРУ. КРІМ ПОДРАЗНЕННЯ ОЧЕЙ ВІН ВИКЛИКАЄ СВІТЛОБОЯЗНЬ, ЩО МОЖЕ БУТИ ПОПЕРЕДЖЕННЯМ ПРО ЙОГО НАЯВНІСТЬ.

**Засоби індивідуального захисту:** на об'єктах з можливим утворенням сірководню, — *ізолювані і киснево-ізолювані протигази*, промислові марки КД (концентрація сірководню до 0,23 г/м<sup>3</sup>, об'ємна частка кисня не менше 17 %)

**ДОПОМОГА ПОТЕРПІЛОМУ:**

- ПОСТРАЖДАЛОГО СЛІД ВИНЕСТИ НА СВІЖЕ ПОВІТРЯ.
- ЗАБЕЗПЕЧИТИ ЙОМУ ТЕПЛО І СПОКІЙ.
- НАПОЇТИ ТЕПЛИМ МОЛОКОМ З ХАРЧОВОЮ СОДОЮ.
- ПОМІСТИТИ В ЗАТЕМНЕНЕ ПРИМІЩЕННЯ.
- НАКЛАСТИ НА ОЧІ ПРИМОЧКИ З 3 % РОЗЧИНОМ БОРНОЇ КИСЛОТИ.

- ПРИ ТЯЖКОМУ ОТРУЄННІ, А ТАКОЖ ПРИ УТРУДНЕНОМУ ДИХАННІ ДАТИ ПОСТРАЖДАЛОМУ КИСЕНЬ, ЯКЩО НЕОБХІДНО — ЗРОБИТИ ШТУЧНЕ ДИХАННЯ.

ДЛЯ ОСАДЖЕННЯ ГАЗУ ВИКОРИСТОВУЮТЬ РОЗПИЛЕННЯ ВОДИ, А НЕЙТРАЛІЗАЦІЮ ЗДІЙСНЮЮТЬ ЗА ДОПОМОГОЮ РОЗЧИНІВ ЛУГУ, ВАПНА ЧИ СОДИ.

**ПРИ ОТРУЄННІ МЕТАНОМ** винести потерпілого із зони зараження. При зупинці дихання зробити потерпілому штучне дихання.

**ПРИ ОТРУЄННІ ЧАДНИМ ГАЗОМ** винести потерпілого із зони зараження, розстебнути комірць одягу. При необхідності зробити штучне дихання.

**ПРИ НЕОБХІДНОСТІ** звернутися за допомогою до медичного працівника або відправити потерпілого в медичний заклад.

**НЕБЕЗПЕЧНІ ПРЕДМЕТИ І РЕЧОВИНИ!**

При виявленні небезпечних речовин і предметів (снарядів, бомб, мін тощо), а також хімічних речовин у вигляді аерозолю, пилу, в крапельно-рідинній формі з неприємним запахом *необхідно*:

- не доторкатися до небезпечних речовин і предметів;
- припинити доступ до виявлених небезпечних речовин і предметів;
- повідомити:
- диспетчера оперативно-рятувальної служби за номером «101»

- оперативного чергового відділення міліції (ВМ-3) УМВД за номером «102»
- при попаданні отруйних речовин на шкіру, одяг, взуття негайно видалити їх тампоном із старого одягу, папером або іншими підручними засобами;
- після виходу із зони зараження необхідно провести часткову обробку відкритих частин тіла водою, бажано з милом, полоскання рота, гортані, носа, очей;
- відчувши ознаки ураження, негайно звернутися до лікарні.

**ПАМ'ЯТАЙТЕ! СУВОРЕ ВИКОНАННЯ РЕКОМЕНДАЦІЙ ЦІЄЇ ПАМ'ЯТКИ І ДОРОСЛИМИ, І ДІТЬМИ — ЗАПОРУКА ЗБЕРЕЖЕННЯ ЖИТТЯ ЛЮДЕЙ!**

### **5. Радіаційна небезпека**

Факторами небезпеки радіації є: забруднення навколишнього середовища, небезпека для всього живого, що опинилося на забрудненій місцевості (загибель людей, тварин, знищення посівів та ін.), крім того, внаслідок можливого атомного вибуху виникнення сильних руйнувань на значній території.

#### **У ВИПАДКУ ЗАГРОЗИ ВИНИКНЕННЯ РАДІАЦІЙНОЇ НЕБЕЗПЕКИ:**

- При оголошенні небезпечного стану не панікуйте, слухайте повідомлення.
- Попередьте сусідів, надайте допомогу інвалідам, дітям та людям похилого віку.
- Дізнайтеся про час та місце збору мешканців для евакуації.
- Зменшить проникнення радіаційних речовин в квартиру (будинок): щільно закрийте вікна та двері, щілини заклейте.
- Підготуйтеся до можливої евакуації: упакуйте у герметичні пакети та складіть у валізу документи, цінності та гроші, предмети першої необхідності, ліки, мінімум білизни та одягу, запас консервованих продуктів на 2-3 доби, питну воду. Підготуйте найпростіші засоби санітарної обробки (мильний розчин для обробки рук).
- Перед виходом з приміщення від'єднайте всі споживачі електричного струму від електромережі, вимкніть газ та вод

#### **ДІЇ У ВИПАДКУ РАПТОВОГО ВИНИКНЕННЯ РАДІАЦІЙНОЇ НЕБЕЗПЕКИ:**

1. З одержанням повідомлення про радіаційну небезпеку негайно зачиніться в будинку. Стіни дерев'яного будинку послаблюють іонізуюче випромінювання в 2 рази, цегляного — у 10 разів; заглиблені укриття (підвали): з покриттям із дерева у 7 разів, з покриттям із цегли або бетону — у 40-100 разів.

2. Уникайте паніки. Слухайте повідомлення виконавчого комітету Щастинської міської ради .

3. Зменшить можливість проникнення радіаційних речовин в приміщення.

4. Проведіть йодну профілактику.

**Йодистий калій вживати після їжі разом з чаєм, соком або водою 1 раз на день протягом 7 діб:** дітям до двох років по 0,040 г на один прийом; дітям від двох років та дорослим — по 0,125 г на один прийом.

**Водно-спиртовий розчин йоду приймати після їжі 3 рази на день протягом 7 діб:** дітям до двох років — по 1-2 краплі 5 % настоянки на 100 мл. молока(консервованого) або годувальної суміші; дітям від двох років та дорослим — по 3-5 крапель на склянку молока або води.

**Наносити на поверхню кінцівок рук настоянку йоду у вигляді сітки 1 раз на день протягом 7 діб.**

- Уточніть місце початку евакуації. Попередьте сусідів, допоможіть дітям, інвалідам та людям похилого віку. Вони підлягають евакуації в першу чергу.

- Швидко зберіть необхідні документи, цінності, ліки, продукти, запас питної води, найпростіші засоби санітарної обробки та інші необхідні вам речі у герметичну валізу.

- По можливості негайно залиште зону радіоактивного забруднення.

- Перед виходом з будинку вимкніть джерела електро-, водо- і газопостачання, візьміть підготовлені речі, одягніть протигаз (респіратор, ватно-марлеву пов'язку), верхній одяг (плащ, пальто, накидка), гумові чоботи.

- З прибуттям на нове місце перебування проведіть дезактивацію засобів захисту, одягу, взуття та санітарну обробку шкіри на спеціально обладнаному пункті або ж самостійно (зняти верхній одяг, ставши спиною проти вітру, витрясти його; повісити одяг на перекладину, віником або щіткою змести з нього радіоактивний пил та вимити водою; обробити відкриті ділянки шкіри водою або розчином (типу ІПП-8). Для обробки шкіри можна використовувати марлю чи просто рушники;

- Дізнайтеся у виконавчому комітеті Щастинської міської ради адреси організацій, що відповідають за надання допомоги потерпілому населенню.

#### **ЗАПАМ'ЯТАЙТЕ:**

- Використовуйте для харчування лише продукти, що зберігалися у зачинених приміщеннях, консервацію і не зазнали радіоактивного забруднення; не вживайте овочі, які росли на забрудненому ґрунті; не пийте молоко від корів, які пасуться на забруднених пасовиськах.

- Не пийте воду із відкритих джерел та із мереж водопостачання після офіційного оголошення радіаційної небезпеки, колодязі накрийте. Уникайте тривалого перебування на забрудненій території.

- У приміщеннях щодня робіть вологе прибирання, бажано з використанням миючих засобів.

- У разі перебування на відкритій, забрудненій радіоактивними речовинами місцевості, обов'язково користуйтеся засобами захисту: для захисту органів дихання — протигазом, респіратором, ватно-марлевою чи протипиловою пов'язкою, зволоженою марлевою пов'язкою, хустинкою або

будь-якою частиною одягу; для захисту шкіри — спеціальним захисним одягом типу ОЗК, плащем з каптуром, накидкою, комбінезоном, гумовим взуттям і рукавицями.

**Смог** (від англ. Smoke — дим + Gog — туман) — сильне забруднення приземного шару повітря у великих містах і промислових районах; крайня форма радіаційного туману, суміш диму і туману, викликана викидами промислових підприємств і забрудненням атмосфери хімічними сполуками.

**Вологий смог лондонського типу** — сполучення туману з домішкою диму і газових відходів виробництва.

**Крижаний смог аляскінського типу** — смог, що утвориться при низьких температурах з пари опалювальних систем і побутових газових викидів.

**Сухий смог лос-анджелеського типу** — це смог, що виникає в результаті фотохімічних реакцій, що відбуваються в газових викидах під дією сонячної радіації; стійкий синюватий серпанок з їдких газів без туману.

**Фотохімічний смог** — таку назву отримали «сухі» тумани, які містять дуже токсичні вторинні забруднювачі, що утворюються в результаті фотохімічних реакцій за сухої ясної безвітряної погоди. Основною причиною виникнення його вважаються автомобільні вихлопи. Автомобільні вихлопні гази і забруднюючі викиди підприємств в умовах інверсії температури вступають у хімічну реакцію із сонячним випромінюванням, утворюють озон. Фотохімічний смог може викликати ураження дихальних шляхів, блювоту, подразнення слизової оболонки ока і загальну млявість. У ряді випадків у фотохімічному смозі можуть бути присутніми з'єднання азоту, що підвищують імовірність виникнення ракових захворювань. Ушкоджуються й рослини — нижня поверхня листя набуває бронзового відтінку, верхня стає плямистою, після чого швидко в'яне. Смог викликає корозію металів, руйнує фарби, гумові й синтетичні вироби, псує одяг.

#### **ДІТЯМ ПРО ЗАХОДИ РАДІАЦІЙНОГО ЗАХИСТУ:**

1. Ходити лише по асфальту, не ходити по землі, траві, калюжах, не збирати листя, каштани, горіхи, ягоди, гриби.

2. Намагатися обходити пильні ділянки вулиць, перебувати подалі від пилу, що піднімають машини, вітер; уникати пильних ігор, що здійснюють порохняву.

3. Купання у відкритих водоймищах, перебування на пляжах на деякий час виключити.

4. Прогулянки — сумарні, не більше 2,5 год. на день, бажано одноразово, весь час протягом прогулянки знаходитись у верхньому одязі з головним убором; при сильному пилоутворенні використовувати ватно-марлеву пов'язку, після прогулянки вмитися, обмити відкриті частини тіла, ввечері обов'язково прийняти душ.

5. Бажано мати 1-2 постійних набори одягу і взуття для прогулянок; підошви взуття щоденно мити спеціальною щіткою, для одягу в будинку виділити окреме місце.

6. Їжу в школу носити у поліетиленових пакетах, перед обідом мити руки, приймати відвар шипшини.

7. Не вживати в їжу: молоко, картоплю в мундирі, печену картоплю, печінку, шлунки, вим'я та інші внутрішні органи тварин в будь-якому вигляді, обмежити яловичину і телятину, відвареним продуктам надавати перевагу перед смаженими, із овочів — магазинним продуктам, ретельно мити їх і по можливості знімати шкірку і вирізати серцевину у фруктів, кавуни їсти можна.

8. Перед вживанням їжі і води добре прополоскати рот водою, декілька разів відсякатися.

9. Через 5 місяців приймати полівітаміни по 1г 3 рази на день впродовж півроку.

### **ЗАХОДИ РАДІАЦІЙНОГО ЗАХИСТУ**

Радіаційний фон обумовлений занесенням радіоактивних речовин. Радіоактивні речовини можуть поширюватися головним чином з пилом, тому слід виконувати наступні рекомендації щодо забезпечення захисту:

1. При роботі поза приміщеннями бути у верхньому одязі і головному уборі, при сильному пилоутворюючому вітрі використовувати ватно-марлеву пов'язку.

2. Купання у відкритих водоймищах, перебування на пляжах на деякий час виключити.

3. Небажано знаходитись під дощем і снігом без парасольки, ховатись від дощу під деревом, лежати на траві.

4. Колодязі слід обладнати навісами і відмосткою, щільно закривати кришками, щоб до них не потрапляв пил.

5. Не слід збирати ягоди, гриби, квіти тощо.

6. При вході в приміщення необхідно ретельно витирати взуття об сильно зволожений килимок. Верхній одяг ретельно вичищати за допомогою пилососу. Взуття і верхній одяг краще залишати у передпокої. Домашнє взуття не носити на вулиці.

7. В усіх житлових і службових приміщеннях обов'язкове щоденне вологе прибирання з використанням миючих засобів. М'які доріжки і килими краще за все згорнути, м'які меблі покрити чохлами, частіше чистити пилососом. Пилосос після роботи треба протерти вологою ганчіркою, пилосбірник очистити шляхом змочування у відрі з водою, а забруднену воду зливати в каналізацію або інше визначене місце.

8. Провітрювання приміщень краще здійснювати перед сном, у безвітряну погоду, після дощу або з наступним вологим прибиранням приміщення.

9. Перед вживанням їжі і води необхідно добре прополоскати рот водою, забрати воду через ніс і декілька разів відсякатися, ретельно вимити руки.

10. Харчування повинно бути повноцінним і вміщувати необхідну кількість поживних речовин.

11. Приготування їжі: вимочити м'ясо (у дрібних шматочках) 1-2,5 години, потім кип'ятити у воді без солі до напівготовності, воду злити і далі доводити до готовності. Салат, щавель і шпинат із меню бажано виключити.

Овочі і фрукти треба ретельно промити проточною водою. Все продовольство необхідно купувати там, де ведеться дозиметрична перевірка.

12. Виводити на прогулянки домашніх тварин (собак, кішок) тільки на повідках, а після повернення з прогулянок ретельно обтирати їх вологою тканиною, обмивати лапи.

## **6. Аварії на системах життєзабезпечення**

**(водонасосна станція, лінії електропередач, котельня).**

**Аварія** — небезпечна подія техногенного характеру, що створює на об'єкті, території або акваторії загрозу для життя і здоров'я людей і призводить до руйнування будівель, споруд, обладнання і транспортних засобів, порушення виробничого або транспортного процесу, завдає шкоди довкіллю.

Аварії на системах життєзабезпечення призводить до відключення водо-, газо- і електропостачання у районах міста, а інколи у всьому місті

**Основні правила поведінки при виникненні зазначених вище ситуацій.**

### **Відключення теплопостачання.**

**Прийоми пасивного теплового захисту**, тобто — збереження того тепла, яке є у приміщенні:

1. Ретельно утеплити входні двері, забивши щілини між дверима і дверною коробкою будь-яким ущільнювачем, у крайньому випадку скрученими у валик ганчірками. Ще краще — оббити двері зовні шматком войлоку або іншого теплоізолюючого матеріалу. Зсередини приміщення слід завісити дверний отвір від стелі до підлоги ковдрою.

2. Вікна ретельно ущільнити. Щілини ліквідувати будь-яким способом: заклеїти папером, забити поролоном, ганчірками, залити фарбою, замазати замазкою, пластиліном тощо. Зробити на обох рамах і з обох сторін — зовні і з середини. Простір між рамами можна викласти ватою або непотрібними ганчірками, у крайньому разі — газетами. У випадку катастрофічних похолодань заповнити простір між рамами від низу до верху ковдрами, подушками і непотрібним теплим одягом. Щільно ці речі набивати не варто.

3. Штори на вікнах повинні бути максимально щільними, обов'язково від підлоги до стелі, бажано світлого тону і обов'язково цілодобово зашторені. При зашторюванні штори треба заправити за батареї опалення, якщо вони хоча б трішки гріють. Штори не будуть затримувати тепло, а навпаки, будуть відбивати його в кімнату.

4. Батареї протерти від пилу, бо він теж перешкоджає тепловіддачі радіаторів. Між батареєю і стіною поставити металевий лист, який буде своєрідним екраном, що відбиває тепло в кімнату і одночасно нагрівається сам і нагріває оточуюче повітря. Якщо металу немає — замінити його листом картону, пофарбованого срібною фарбою або обклеєного фольгою. Навісити на батареї додаткові металеві, ребристі або фігурні кожухи для максимального збільшення площі тепловіддачі. Як імпровізовані швидкоз'ємні акумулятори тепла можна використовувати довгі стрічки металу або трубки, закріплені на батареї, навішані з усіх боків консервні банки.

5. Якщо батареї гріють слабо, але постійно — краще брати алюмінієві сплави, які швидко нагріваються і швидко віддають тепло. Якщо батареї вмикають раз на добу і ненадовго, краще використовувати масивне залізо, яке буде довго нагріватись, але також довго охолоджуватись, підтримуючи температуру в кімнаті.

6. Щоб зберегти тепло у квартирі, слід заклеїти вентиляційні отвори. Якщо ж вказані заходи не принесли бажаного ефекту, слід усій сім'ї зібратись в одній кімнаті, в якій і намагатись досягти теплого комфорту. Кімнату краще вибрати не найбільшу, з мінімальною кількістю і площею вікон і стін, які виходять на вулицю. Спати в такій кімнаті слід не поодинокі, кожен під своєю ковдрою, а разом, і під однією ковдрою, зшитою з окремих ковдр. Якщо ж і це не допомагає, тоді залишається поставити всередині кімнати імпровізований, зшитий з килимів, ковдр і покривал намет, тобто всередині квартири створювати тепловий термос.

### ***Способи активного обігріву.***

1. Якщо залишився газ і електроенергія, то можна користуватися промисловими обігрівачами, які обладнані вентиляторами. Такі обігрівачі, які проганяють через себе холодне повітря, більш ефективні і менше споживають електроенергії, ніж просто такі, що нагрівають простір біля себе. В крайньому разі обдуйте простий нагрівач (навіть електроплитку чи праску) за допомогою побутового вентилятора.

2. Простим способом є обгортання електролампочки спеціальним абажуром, виготовленим з фольги.

3. При використанні газу для обігріву слід бути досить обережним, не спалювати його з ранку до вечора, а нагрівати на ньому які-небудь масивні предмети — металеві прутки, наковальні, складені у каструлю інструменти, каміння тощо.

### **Відключення електроенергії.**

Для освітлення приміщень можна користуватись акумуляторними лампами, газовими лампами типу «Летюча миша», свічками. При необхідності найпростішу лампу можна зробити самому. Для цього слід взяти мілкий посуд, наприклад тарілочку, і заповнити її жиром. На поверхню жиру опускаються два-три гноти і підпалюються. Якщо гноти не загораються, їх можна одним кінцем витягти на край тарілочки.

### **Відключення водопостачання.**

#### ***Основні способи виживання в умовах відсутності гарячої і холодної води.***

Тимчасове вирішення проблеми відсутності холодної води.

Забезпечення водою завчасно. При перебоях з водопостачанням треба ще до того, як крани стануть сухими, придбати ємкості для води.

Якщо це неможливо — беріть автомобільні камери якомога більшого діаметра і, підвісивши їх на стіні та прорізавши зверху невеликі отвори, заливайте воду. Зіловська камера може вмістити 150 літрів, а від колеса трактора «Кіровець» — більше півтонки.

Постійне вирішення проблеми відсутності холодної води.

Спорудження колодязів. В нормальному ґрунті декілька чоловік можуть викопати колодязь за декілька днів. Стіни можна закріпити дерев'яними колодами, щитами, металом.

Найпростіше — зібрати на звалищі автомобільні покришки і, складаючи їх одну на одну і скріплюючи алюмінієвим дротом, отримати колодязь потрібної глибини.

### **Вирішення сантехнічної проблеми.**

При від'єднаному водопостачанні можна скористатись каналізацією, якщо встановити вдома бак (або автомобільну камеру), який заповняти за допомогою насоса і відер, зачерпуючи воду з викопаного в дворі колодязя. Відповідно з ємності воду подавати в бачок унітазу.

Краще, а головне простіше сантехнічні зручності перенести в двір, обладнавши де-небудь в кутку двору звичайний туалет.

### **7. Аварії на мережах газозабезпечення**

#### **Типові правила з безпеки користування побутовими газовими приладами і апаратами**

1. Ці Правила обов'язкові для всіх посадових осіб суб'єктів господарювання, що займаються експлуатацією житлового фонду, які відповідають за безпечну експлуатацію газового обладнання житлових і громадських будинків, а також громадян, що використовують газ у побуті.

2. Відповідальними за цілісність і справний стан газового обладнання є об'єкти господарської діяльності, на балансі яких воно знаходиться, а в будинках і квартирах на праві приватної власності — їх власники.

3. Відповідальність за безпеку користування побутовими газовими приладами і апаратами в будинках, квартирах і за дотримання їх в належному стані несуть особи, що користуються газом. Відповідальність за стан димових і вентиляційних каналів в житлових будинках органів самоврядування і відомчому житловому фонді несуть житлові експлуатаційні підприємства, а в будинках і квартирах на правах приватної власності — їх власники.

4. В житлових експлуатаційних та інших організаціях, що мають побутові газові прилади і апарати, наказом керівника повинні назначатися із числа керівного складу і спеціалістів особи, що відповідають за безпечну експлуатацію внутрішнього газового обладнання.

5. Відповідальні особи, за виключенням власників будинків і квартир на праві приватної власності, повинні здати екзамен на знання правил з вимог безпеки в газовому господарстві.

6. Особи, що користуються газовими приладами і апаратами, зобов'язані:

6.1. Пройти інструктаж в технічному кабінеті на об'єкті газового господарства або самостійно ознайомитися з Інструкцією (керівництвом) з експлуатації газових приладів і апаратів, що встановлені в квартирі або будинку.

6.2. Забезпечити цілісність і підтримання в порядку газового обладнання.

6.3. Слідкувати за нормальною роботою газового обладнання, димоходів і вентиляції, перевіряти тягу до ввімкнення і під час роботи газових

приладів за відведенням продуктів згорання газу в димохід. Перед користуванням газифікованою пічкою перевірити чи відкрито повністю шибер, періодично очищати від сміття, битої цегли «кишеню» димоходу.

6.4. При закінченні користуванням газу закрити крани на газових приладах і перед ними, а при розміщенні балонів всередині кухні додатково закрити вентилі балонів.

6.5. При несправності газового обладнання викликати працівників об'єкта газового господарства.

6.6. Закрити негайно крани горілок газових приладів при раптовому перериванні в подачі газу і повідомити аварійну службу об'єкта газового господарства.

6.7. При появі в приміщенні запаху газу негайно припинити користування газовими приладами, закрити крани на приладах і до них, відкрити вікна для провітрювання приміщень, викликати аварійну службу з експлуатації газового господарства за номером «104»,

*Не запалювати вогню, не палити, не включати освітлення і електроприлади, не користуватися електродзвінками.*

6.8. Перед входом в підвали (погреби), до включення освітлення і електроприладів, треба переконатися у відсутності запаху газу.

6.9. При виявленні запаху газу в підвалах (погребях), під'їздах, у дворі або на вулиці необхідно:

- повідомити аварійну службу з експлуатації газового господарства за номером «104»

- вжити заходи щодо виведення людей із загазованого середовища та при появі відкритого вогню або іскри;

- до прибуття аварійної бригади організувати в приміщенні протяг.

6.10 Власники будинків і квартир на праві приватної власності, крім вищеназваних вимог, повинні своєчасно заключати договір на технічне обслуговування газового обладнання. Забезпечувати перевірку димоходів і вентиляційних каналів в терміни, які встановлені правилами безпеки в газовому господарстві. В зимовий час періодично перевіряти оголовки з метою недопущення їх промерзання і закупорки.

## **7. Абонентам забороняється:**

7.1. Виконувати самовільну газифікацію будинку (квартири, садового будиночка), переставлення, заміну і ремонт газового обладнання.

7.2. Виконувати перепланування приміщень, де встановлені газові прилади.

7.3. Вносити зміни в конструкцію газових приладів, змінювати улаштування димових і вентиляційних систем (каналів), заклеювати вентиляційні канали, замурувати «кишеню» і люки, що призначаються для очищення димоходів.

7.4. Відключати автоматику безпеки і регулювання, користуватися газом при несправних газових приладах, автоматиці, арматурі і газових балонах.

7.5. Користуватися газом при порушенні щільності кладки, штукатурки (тріщини) газифікованих пічок і димоходів.

7.6. Користуватися газом після закінчення терміну дії акта про перевірку і очищення димових і вентиляційних каналів.

7.7. Виконувати очищення, перевірку димових і вентиляційних каналів, а також заміну балонів газобалонної установки без проходження навчання і отримання дозволу від об'єкта газового господарства.

7.8. Користуватися газовими приладами при зачинених кватирках, жалюзійних решітках, решітках вентиляційних каналів, щілинах під дверима ванних кімнат і кухонь, при відсутності тяги в димоходах і вентиляційних каналах.

7.9. Залишати працюючі газові прилади без догляду, крім розрахованих на безперервну роботу і що мають для цього відповідну автоматику.

7.10. Допускати до користування газовими приладами дітей дошкільного віку, а також осіб, що не контролюють свої дії, не знають правил користування цими приладами.

7.11. Прив'язувати до газопроводів мотузки і навантажувати їх.

7.12. Використовувати газ і газові прилади не за призначенням. Користуватися газовими плитами для опалення приміщень.

7.13. Користуватися приміщеннями, де встановлені газові прилади, для сну і відпочинку.

7.14. Використовувати відкритий вогонь для знаходження витікання газу.

7.15. Зберігати в приміщеннях і підвалах порожні і повні газові балони для зріджених газів.

7.16. Розміщувати в газифікованому приміщенні більше одного балону місткістю 50 (55) л або двох балонів місткістю 27 л кожний. Балони повинні знаходитися в тому приміщенні, що і газові прилади.

7.17. Встановлювати балони з газом в газифікованому приміщенні на відстані менше 1 м від радіатора опалення або пічки. При установці екрану, що оберігає балони від нагрівання, ця відстань може бути зменшена до 0,5 м, а відстань між балоном і екраном не менше 10 см.

Розміщувати балони напроти пічних дверцят на відстані менше ніж 2 м.

7.18. Вмикати і вимикати електроосвітлення, користуватися відкритим вогнем, електроопалювальними приладами і опалювальними пічками під час заміни балонів, які встановлені в приміщенні. Замінювати балони при наявності осіб, що не мають відношення до цієї роботи.

При знаходженні в загазованій квартирі (приміщенні) або на загазованій ділянці місцевості з метою запобігання виникненню пожежі (вибуху) газоповітряної суміші **суворо забороняє**

***В загазованій квартирі (приміщенні):***

для запобігання виникнення іскріння, яке може привести до вибуху (загорання газоповітряної суміші), забороняється вмикати і вимикати електричні прилади (освітлення, печі, каміни, праски, телевізори, магнітофони, радіо, дрилі та інші); користуватися електричними і акумуляторними ліхтарями,

які не мають вибухонебезпечного виконання; користуватися електродзвоником; дзвонити по **телефону**; виконувати дії з металевими предметами (для виключення удару один об одного);

користуватися відкритим вогнем (запалювати сірники або запальничку, палити).

### ***На загазованій ділянці місцевості:***

- для виключення виникнення іскріння, яке може привести до вибуху (загорання газоповітряної суміші), забороняється ставити машини, заводити машини, що стоять, і проїжджати біля загазованого колодязя, газорозподільного пункту, шафного газорозподільного пункту, групової резервуарної установки ближче 15 метрів з підвітряної сторони; користуватися електричними і акумуляторними ліхтарями, які не мають вибухонебезпечного виконання; виконувати дії з металевими предметами з метою виключення удару один об одного;

- користуватися відкритим вогнем і розводити вогнища ближче 50 метрів від загазованої ділянки місцевості.

### **При виявленні запаху газу в квартирі (приміщенні), де встановлені газові прилади:**

- негайно закрити крани на газових приладах і перед ними (при розміщенні балонів з скрапленим газом додатково закрити вентилі у балонів);

- вжити заходи щодо виведення людей із загазованих приміщень (квартири, дому);

- із незагазованого приміщення викликати аварійну службу з експлуатації газового господарства за номером «104», організувати провітрювання приміщення;

- по прибутті бригади аварійної газової служби діяти за їх вказівками.

### **При запаху газу в приміщеннях громадських будинків з масовим перебуванням людей:**

- негайно повідомити аварійну службу з експлуатації газового господарства за номером «104»,

- по селектору або іншими способами повідомити людей, що знаходяться в приміщеннях, про негайне, без паніки, залишення приміщень;

- організувати провітрювання приміщень шляхом відкривання вікон і дверей;

- організувати чергування біля входів у приміщення з метою недопущення заходу до приміщення людей до приїзду бригади аварійної газової служби;

- при прибутті бригади аварійної газової служби діяти за їх вказівками.

### **Вибух (пожежа) в квартирі:**

- закрити всі крани на газових приладах і перед ними (при розміщенні балонів всередині кухні додатково закрити вентилі балонів);

- повідомити в аварійну службу з експлуатації газового господарства за номером «104»

- організувати гасіння пожежі, при необхідності повідомити диспетчера оперативно-рятувальної служби за номером «101»,
- організувати надання першої медичної допомоги потерпілим, при необхідності викликати за номером «103» швидку медичну допомогу;
- недопускати сторонніх у приміщення, де виник вибух, зберегти місце і обстановку після вибуху (пожежі).

#### **Запах газу в під'їзді або в підвалі житлового будинку:**

- повідомити в аварійну службу
- з експлуатації газового господарства за номером «104»,
- організувати провітрювання під'їзду (підвалу) відкриттям дверей (по можливості і вікон);
- організувати охорону місця загазованості до прибуття бригади аварійної газової служби, не допускати в загазовані приміщення людей з відкритим вогнем;
- по прибутті бригади аварійної газової служби діяти за їх вказівками.

#### ***Наявність рідкої фази скрапленого газу в горілка газових приладів або підвищення тиску газу перед горілками газових приладів у споживача газу:***

- негайно закрити всі крани на внутрішній квартирній газовій розводці і приладах, організувати провітрювання приміщень квартири;
- повідомити в аварійну службу з експлуатації газового господарства за номером «104»,
- повідомити сусідів про необхідність вжиття аналогічних заходів безпеки, якщо в їх квартирах в горілках газових приладів є наявність рідкої фази (або спостерігається підвищений тиск газу в приладах).

#### **Запах газу на вулиці**

(біля газового колодязя, газорозподільного пункту, групової резервуарної установки, у груповій шафі газобалонної установки)

- повідомити в аварійну службу з експлуатації газового господарства за номером «104»,
- організувати охорону місця загазованості до прибуття бригади аварійної газової служби, не допускати в зону загазованості людей з відкритим вогнем.

**При необхідності для вирішення окремих питань з ремонту газового обладнання, встановлення або заміни газових приладів, монтажу газопроводів, для очищення димоходів і вентиляційних каналів, отримання технічних умов на газифікацію будинків і квартир, виконання проектної документації на газифікацію та інших питань звертайтеся до ділянки з експлуатації газового господарства, у разі порушення безпеки з експлуатації газового господарства, обладнання, приладів і загрози виникнення вибуху або пожежі звертайтеся до аварійної газової служби з експлуатації газового господарства за номером «104»,**

#### **ПРАВИЛА БЕЗПЕКИ ПРИ КОРИСТУВАННІ ГАЗОМ**

Найбільша кількість порушень правил безпечного користування газом трапляється під час користуванні несправними газовими колонками і димоходами.

### **Потрібно знати:**

- користування газовими колонками, газифікованими опалювальними печами та іншими приладами при відсутності тяги суворо забороняється;
- перед вмиканням газових приладів перевіряйте тягу;
- категорично забороняється перенесення та самостійний ремонт газового обладнання у приміщеннях;
- під час бурі та сильного вітру без перевірки тяги в димоходах не користуйтеся газовими приладами;
- не залишайте без нагляду газові прилади увімкненими навіть на короткий час;
- відчувши запах газу, перекрийте кран газопроводу, не вмикайте і не вимикайте світла, електроприладів.

У всіх випадках негайно дзвоніть до аварійної газової служби з експлуатації газового господарства за номером «104»

**Будьте завжди уважні при користуванні газом — у цьому запорука безпеки.**

## **8. Правил безпечного поводження на воді**

Відпочиваючи на воді, завжди треба пам'ятати про безпеку. Першою умовою безпечного відпочинку на воді є вміння плавати. Навчитись плавати потрібно кожному громадянину нашої країни. Людина, яка добре плаває, почуває себе на воді спокійно, упевнено, у випадку необхідності може надати допомогу товаришу, який потрапив у біду. Навіть той, хто добре плаває, повинен постійно бути обережним, дисциплінованим і суворо дотримуватись правил поведінки на воді. Знання та виконання правил поведінки на воді є запорукою безпеки вашого життя та життя ваших дітей, а також отримання задоволення від відпочинку.

### **Основні умови безпеки:**

- правильний вибір та обладнання місць купання;
- навчання дорослих і дітей плаванню;
- суворе дотримання правил поведінки під час купання і катання на плав- засобах;
- постійний контроль за дітьми у воді з боку дорослих.

### **Загальні правила поведінки на воді:**

Відпочинок на воді (купання, катання на човнах) повинен бути тільки у спеціально відведеному виконавчим комітетом Щастинської міської ради та обладнаному для цього місці.

Безпечніше відпочивати на воді у світлу частину доби.

Купатися дозволяється в спокійну безвітряну погоду, температури води — не нижче + 18°C, повітря — не нижче + 24°C.

Перед купанням рекомендується пройти огляд лікаря.

Після прийняття їжі купатися можна не раніше, ніж через 1,5-2 год. Заходити у

воду необхідно повільно, дозволяючи тілу адаптуватися до зміни температури повітря та води.

У воді варто знаходитись не більше 15 хвилин.

Після купання не рекомендується приймати сонячні ванни, краще відпочити у тіні.

Не рекомендується купатися поодинокі біля крутих, стрімчастих і зарослих густою рослинністю берегів.

Перед тим, як стрибати у воду, переконайтесь в безпеці дна і достатній глибині водоймища.

Пірнати можна лише там, де є для цього достатня глибина, прозора вода, рівне дно.

Кататися на човні (малому плавзасобі) дозволяється тільки після отримання дозволу та реєстрації у чергового по човновій станції. Під час купання не робіть зайвих рухів, не тримайте свої м'язи у постійному напруженні, не гоніться за швидкістю просування на воді, не порушуйте ритму дихання, не перевтомлюйте себе, не беріть участь у великих запливах без дозволу лікаря і необхідних тренувань.

#### **Правилами поведінки на воді забороняється:**

1. Купатися в місцях, які невизначені виконавчим комітетом Щастинської міської ради та необладнані для купання людей.
2. Залазити на попереджувальні знаки, буї, бакени.
3. Стрибати у воду з човнів, катерів, споруджень, не призначених для цього.
4. Пірнати з містків, дамб, причалів, дерев, високих берегів.
5. Використовувати для плавання такі небезпечні засоби, як дошки, колоди, камери від автомобільних шин, надувні матраци та інше знаряддя, не передбачене для плавання.
6. Плавати на плавзасобах на пляжах та інших місцях, які відведені для купання.
7. Вживати спиртні напої під час купання.
8. Забруднювати воду і берег (кидати пляшки, банки, побутове сміття тощо), прати білизну і одяг, купати домашніх тварин у місцях, відведених для купання.
9. Підпливати близько до плавзасобів, які йдуть неподалік від місць купання.
10. Допускати у воді грубі ігри, які пов'язані з обмеженням руху рук і ніг.
11. Подавати помилкові сигнали небезпеки.
12. Заходити глибше, ніж до поясу дітям, які не вміють плавати.
13. Купання дітей без супроводу дорослих.

#### **Правила поведінки для дітей:**

1. Купання дозволяється в спеціально обладнаних місцях під наглядом дорослих (педагогів, керівників або батьків).
2. До купання допускаються групи дітей до 10 осіб під наглядом одного, що має добре плавати і володіє прийомами рятування на воді.

3. Біля місця купання має бути обладнаний медичний пункт, а в разі його відсутності купання має здійснюватись під наглядом медпрацівника.
4. Місця купання обладнуються рятувальними постами з рятувальними засобами. Крім того, в місцях купання дітей ретельно перевіряється дно аварійно-рятувальними службами, про що складається акт перевірки, вимірюється температура води й повітря.
5. Діти допускаються до купання після огляду лікарем.
6. Роздягання та одягання дітей проводиться під наглядом організатора купання (одяг кожної дитини викладається у рядки окремими купами).
7. До і після купання проводиться перевірка наявності дітей, шляхом шикування їх уряд у відповідності до своїх куп одягу.
8. Відповідальний за купання дітей повинен: нагадати дітям правила поведінки на воді до початку купання, увійти у воду першим (до дозволеної межі), а вийти останнім.
9. При особистому купанні дітей дорослі зобов'язані постійно спостерігати за дітьми, що купаються.

#### **Правила поведінки під час катання на човнах**

- Човни, катера та інші плавзасоби, що належать санаторіям, дитячим таборам і базам відпочинку, повинні реєструватися встановленим порядком. Щорічно перед початком сезону вони проходять технічний огляд. Малі судна повинні знаходитись під охороною або під замком. Перед відплиттям їх потрібно перевірити на справність і оснастити рятувальними засобами. Наказом по установі призначаються особи, відповідальні за збереження, технічний стан і експлуатацію малих суден.
1. Сідати в човен потрібно обережно, ступаючи по центру настилу.
  2. Кататися на човні або в іншому малому плавзасобі дозволяється тільки в спеціально відведених для цього місцях.
  3. Перед тим, як вирушити на водну прогулянку, необхідно отримати дозвіл та зареєструватись у чергового по човновій станції.
  4. Рухатись на човні необхідно завжди правим берегом річки, за рухом човна, намагаючись триматися не далі 20 м від берега.
  5. Якщо необхідно випередити інший човен, треба обходити його тільки з лівого боку.
  6. Гребний човен повинен звільняти дорогу всім човнам, що проходять справа від нього, а також паровим, моторним і вітрильним суднам.
  7. Гребти веслами треба рівномірно, стерновий повинен бути особливо уважним, щоб не вдаритися об борт іншого човна.
  8. *Під час катання на малих плавзасобах забороняється:*
    - пересідати з місця на місце, сідати на борт під час руху човна;
    - розгойдувати човен, пірнати з нього;
    - категорично забороняється переходити із одного човна в інший;
    - перетинати курс суден, що рухаються;
    - підходити близько до суден, що рухаються;
    - кататися поблизу причалів;

- віддалятися на човні від берега більше як на 100 м;
- катати дітей на саморобних човнах, катерах, плотах, автомобільних камерах тощо;
- кататися за несприятливих метеорологічних умов.

Рятувальними засобами з катера або шлюпки можна надати своєчасну допомогу потопуючій людині.

### **Дії у випадку нещастя, що сталось під час катання на човні або купання**

Якщо човен перекинувся, головне — не розгубитися. Човен, що перекинувся, добре тримається на воді, отже, потрібно зберігати спокій і до прибуття рятувальників триматися за човен, штовхаючи його до берега.

Потрапивши під пліт, або вітрило човна, що перекинулося, ні в якому разі не можна заплющувати очі. Варто плисти в тому напрямку, звідки надходить світло.

Той, хто добре вміє плавати, у першу чергу повинен допомогти тому, хто не вміє плавати, підтримувати його на плаву. Рятувати треба спочатку одного потопуючого, потім іншого; врятувати вплав одночасно кількох людей неможливо.

Під час катання дітей необхідна присутність дорослого в кожному човні. Він повинен вміти управляти судном, добре плавати, знати прийоми надання невідкладної допомоги постраждали на воді. Причиною загибелі людей на воді можуть бути вири, що затягують навіть досвідчених плавців, підводні плини, які паралізують волю людини, що пливе; водорості, що сковують рух плавця. У швидкій річці можна потрапити у сильну течію. Вона підхоплює плавця і починає безладно нести. Непосильна боротьба з течією може вкінці виснажити сили плавця. Тому розсудливіше плисти за течією, періодично відпочиваючи на спині, повільно наближаючись до берега. У випадку, якщо плавець опинився у воді під час шторму, він не зможе вийти з води. У цих випадках необхідно обрати найбільш сильну попутну хвилю, наблизитись на ній до берега і вибігти на нього. Якщо це не вдається зробити, необхідно схопитися за водорості чи прибережне каміння і всіма силами утриматися, упираючись пальцями ніг до тих пір, поки не спаде хвиля, потім зіскочити і вибігти за межу прибою. Якщо ви потрапили у вир, наберіть якнайбільше повітря, занурюйтесь у воду і, зробивши сильний ривок убік за течією, спливайте на поверхню.

Від переохолодження або різкого переходу з зони теплої води у зону холодної з'являються судоми, що зводять руки і ноги.

Головне — не розгубіться!

Треба негайно перемінити стиль плавання, найкраще лягти на спину і плисти до берега. Намагайтеся утриматися на поверхні води і кличте на допомогу. Плавець, що заплутався у водоростях, не повинен робити різких рухів і ривків, інакше петлі рослин затягнуться ще щільніше. Необхідно лягти на спину і постаратися м'якими, спокійними рухами виплисти у бік, відкіля приплив. Якщо це не допоможе, потрібно підтягти ноги, обережно звільнитися від рослин руками.

Іншими причинами нещасних випадків на воді можуть бути:

- переохолодження у воді;

- перевтомлення м'язів, викликане тривалою роботою їх без розслаблення безперервного плавання одним стилем;
- купання незагартованого плавця у воді з низькою температурою та інших.

В усіх випадках плавцю рекомендується перемінити стиль плавання і по можливості вийти із води.

Якщо немає умов для негайного виходу із води, то необхідно діяти таким чином:

- при відчутті стягування пальців руки потрібно швидко з силою стиснути пальці кисті руки у кулак,
- зробити різкий відштовхуючий рух рукою у зовнішній бік та розтиснути кулак;
- при судомі ікроножного м'яза необхідно, підігнувшись, двома руками обхопити ступню постраждалої ноги і з силою піджати ногу в коліні поперед себе.

Директор ліцею \_\_\_\_\_

**Світлана МОСКАЛЕНКО**

**УЗГОДЖЕНО:**

**Інженер з охорони праці**

**групи господарського обслуговування**

**відділу освіти**

**Краснокутської селищної ради** \_\_\_\_\_

**Ірина РВИБОРОДА**

**Юрисконсульт**

**групи по господарському обслуговуванню**

**відділу освіти**

**Краснокутської селищної ради** \_\_\_\_\_

**Марія СУРГАЙ**